

XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA AKTIVLARNI QADRSIZLANISHI HISOBINI YURITISHNI MUOMMO VA YECHIMLARI

*TDIU “Buxgalteriya hisobi”
kafedrası Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori
Eshonqulov Azamat Abdirachimovich
“HIDOYA LOGISTIK” Mas`uliyati
cheklangan jamiyati Direktori
Madumarov MuxammadYunus Ibragimovich*

Annotatsiyasi: Ushbu maqolada xo'jalik yurituvchi subyektlarda aktivlarning qadrsizlanishini hisobga olish jarayonidagi asosiy muammolar va ularni hal etish yo'llari o'rganiladi. Aktivlar qadrsizlanishi bu iqtisodiy subyektlarning moliyaviy holatiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri bo'lib, noto'g'ri baholash yoki hisobga olish usullarining qo'llanilishi natijasida korxonada daromadlariga zarar yetkazishi mumkin. Maqolada ushbu jarayonning texnik va uslubiy jihatlari tahlil qilinib, amaliy yechimlar taklif etiladi. Ayniqsa, aktivlarni baholashning dolzarbligi, ularning qadrsizlanishini to'g'ri aniqlashda zamonaviy usullardan foydalanishning ahamiyati ta'kidlanadi. Maqola xo'jalik subyektlari uchun aktivlarni boshqarishda qaror qabul qilish jarayonini optimallashtirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar. Aktivlar qadrsizlanishi, moliyaviy hisobot, aktivlarni baholash, iqtisodiy tahlil, hisobga olish muammolari, aktivlarni boshqarish, moliyaviy holat, qaror qabul qilish.

Kirish

Xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun aktivlarni to'g'ri boshqarish va ularni moliyaviy hisobotlarda aniq aks ettirish muhim ahamiyatga ega. Aktivlarning qadrsizlanishi korxonalarining iqtisodiy ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi jarayon bo'lib, noto'g'ri hisob-kitoblar, baholashdagi xatolar va hisobga olish qoidalariga rioya qilmaslik oqibatida kompaniya moliyaviy natijalari sezilarli darajada yomonlashishi mumkin. Shu bois, aktivlar qadrsizlanishini hisobga olish bo'yicha tizimli yondashuvni ishlab chiqish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning samarali yechimlarini taklif qilish korxonada rahbariyati uchun muhim vazifa hisoblanadi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda aktivlarning qadrsizlanishi bilan bog'liq muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish yo'llarini aniqlash maqsad qilingan. Ushbu mavzu doirasida keltirilgan ilmiy va amaliy tavsiyalar xo'jalik subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashga ko'maklashishi mumkin. Aktivlarning qadrsizlanishi biznesning rivojlanishi va moliyaviy holatini saqlab qolish uchun

e'tiborli bo'lishi zarur bo'lgan bir muammo. Ko'plab xo'jalik yurituvchi subyektlar, ayniqsa kichik va o'rta bizneslar, bu jarayonni yetarlicha yaxshi tushunmaydilar va natijada faoliyatlari uchun zarur bo'lgan moliyaviy ko'rsatkichlar noaniq yoki noto'g'ri aks etadi. Aktivlarning qadrsizlanishi nafaqat moliyaviy hisobotlarga ta'sir qilishi, balki kompaniyaning strategik qarorlarini qabul qilish jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

1-Jadval

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda aktivlarni qadrsizlanishini xozirgi kundagi muommolari

1	Noto'g'ri baholash usullari	Aktivlarning qadrsizlanishini baholashda ishlatilayotgan usullar va metodologiyalar har doim ham to'g'ri emas. Bu, o'z navbatida, aktivlarning haqiqatdagi qiymatini noto'g'ri aks ettirishga olib kelishi mumkin.
2	Hisobga olish qoidalarining yetarli emasligi	Xo'jalik yurituvchi subyektlar ko'pincha aktivlarni hisobga olish va qadrsizlanishini qayd etishda standartlarga to'liq rioya qilmaydilar. Bu muammo aktivlarning to'g'ri va aniq baholanishiga xalaqit beradi.
3	Texnik muammolar	Aktivlar qadrsizlanishini hisoblashda ishlatiladigan dasturiy ta'minot yoki texnik vositalarda xatoliklar yoki cheklovlar mavjud bo'lishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ma'lumotlarning aniqligiga ta'sir qiladi.
4	Ma'lumotlarning yetishmasligi	Aktivlar qadrsizlanishini aniq aniqlash uchun kerakli ma'lumotlarning yetishmasligi yoki noaniqligi mavjud bo'lishi mumkin. Bu holat aktivlarning haqiqiy qadrsizlanishini to'g'ri baholashga to'sqinlik qiladi.
5	Moliya va boshqaruv xatoliklari	Moliyaviy hisobotlarda aktivlarning qadrsizlanishi bilan bog'liq xatoliklar boshqaruv qarorlarining noaniqligiga olib kelishi mumkin. Bu, o'z navbatida, kompaniyaning iqtisodiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
6	Normativ hujjatlarning yetarli emasligi	Aktivlarni qadrsizlanishini hisobga olish bo'yicha normativ hujjatlar va qoidalar kam yoki eskirgan bo'lishi mumkin.
7	O'zgaruvchan	Aktivlarning qadrsizlanishi ko'pincha iqtisodiy o'zgarishlar va bozor sharoitlariga bog'liq bo'lishi mumkin. Bu o'zgarishlarga moslashish va to'g'ri hisob-kitoblarni amalga oshirish qiyin bo'lishi mumkin.

Aktivlarning qadrsizlanishi bilan bog‘liq muammolar, asosan, baholash usullarining noaniqligi, hisobga olish qoidalarining yetarli emasligi, texnik muammolar, ma'lumotlarning yetishmasligi, moliya va boshqaruv xatoliklari, normativ hujjatlarning eskirganligi va iqtisodiy sharoitlarning o‘zgaruvchanligi kabi omillardan iborat. Ushbu muammolar, o‘z navbatida, aktivlarning haqiqiy qiymatini to‘g‘ri baholash va moliyaviy hisobotlarda aniq aks ettirishni qiyinlashtiradi.

Bunday muammolarni hal qilish uchun aktivlarni baholash va qadrsizlanishini hisobga olish jarayonlarida aniqlik va standartlarga rioya qilish zarur. Hisobga olish qoidalarining yaxshilanishi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, ma'lumotlarning ishonchliligi va normativ hujjatlarning yangilanishi orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin. Shuningdek, iqtisodiy sharoitlarga moslashish va moliya sohasidagi xatoliklarni tuzatish orqali aktivlarning qadrsizlanishini to‘g‘ri aniqlash va baholash imkoniyati yaratiladi. Bu, o‘z navbatida, korxonada moliyaviy barqarorligini va hisobotlarning ishonchliligini oshirishga yordam beradi.

2-Jadval

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda aktivlarni qadrsizlanishi muammolarini yechish bo‘yicha bosqichlar

1	Standartlashtirilgan baholash usullarini qo‘llash	Aktivlarning qadrsizlanishini baholashda umumjahon miqyosida qabul qilingan standartlar va metodologiyalarni qo‘llash muhimdir. Bu, baholash jarayonining aniqligini oshiradi va aktivlarning haqiqiy qiymatini to‘g‘ri aks ettirishga yordam beradi.
2	Hisobga olish standartlariga rioya qilish	Xo‘jalik yurituvchi subyektlar uchun moliyaviy hisob-kitoblar va qadrsizlanishni qayd etishda xalqaro va milliy hisobga olish standartlariga qat‘iy rioya qilish zarur. Bu, aktivlarning to‘g‘ri hisobga olinishi va baholanishini ta‘minlaydi.
3	Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish	Aktivlarni qadrsizlanishini hisoblash va baholashda zamonaviy dasturiy ta‘minot va texnik vositalardan foydalanish, hisob-kitoblarning aniqligini oshiradi va texnik muammolarni minimallashtiradi.
4	Ma'lumotlarni to‘plash va tahlil qilish	Aktivlarning qadrsizlanishini aniq aniqlash uchun kerakli ma'lumotlarni to‘plash va tahlil qilish, ma'lumotlarning yetarli va ishonchli bo‘lishini ta‘minlaydi. Bu, baholash jarayonining aniq bo‘lishini

5	Boshqaruv va moliya sohasidagi xatoliklarni tuzatish	Moliya va boshqaruv xatoliklarini aniqlash va bartaraf etish, hisob-kitoblarning aniq va ishonchli bo'lishini ta'minlaydi. Bu, aktivlarning qadrsizlanishini to'g'ri aks
6		Aktivlarni qadrsizlanishini hisobga olish bo'yicha normativ hujjatlarni va qoidalarni yangilash, hisoblash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.
7		o'zgarishlarga moslashish uchun prognoz va risk tahlillarini amalga oshirish, aktivlarning qadrsizlanishini oldindan aniqlash va to'g'ri baholash o'zgarishiga samarali javob berishga yordam beradi.

Ushbu yechimlarni amalga oshirish orqali, aktivlarning qadrsizlanishini aniq hisobga olish va baholash jarayonlari yaxshilanadi, bu esa korxonada moliyaviy holatining ishonchligini oshiradi va qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtiradi.

Hulosa

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda aktivlarning qadrsizlanishini hisobga olish masalasi moliyaviy barqarorlik va biznesning muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan muammolar va taklif etilgan yechimlar, aktivlarni to'g'ri baholash va qadrsizlanishini aniq hisobga olishda yuzaga keladigan asosiy qiyinchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan.

Noto'g'ri baholash usullari, hisobga olish standartlariga rioya qilmaslik, texnik muammolar, ma'lumotlarning yetishmasligi va boshqaruv xatoliklari kabi muammolar aktivlarning qadrsizlanishini aniq aniqlashni qiyinlashtiradi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun standartlashtirilgan baholash usullarini qo'llash, normativ hujjatlarni yangilash, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish, va iqtisodiy sharoitlarga moslashish kabi yechimlar taklif etiladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun bu tavsiyalarni amalga oshirish, aktivlarni to'g'ri boshqarish va qadrsizlanishini aniq hisobga olish orqali moliyaviy hisobotlarning ishonchligini oshiradi, qaror qabul qilish jarayonini yaxshilaydi va biznesning barqarorligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4611-son Qarori. <https://lex.uz/docs/4746047>.
2. BHXS 36 Aktivlarni qadrsizlanishi.
3. Tim Koller, Marc Goedhart, David Wessels Valuation: Measuring and Managing

the Value of Companies, 7th edition.

4. Toye Adeladja Accounting for Depreciation of Non-current Assets and Bookkeeping: Depreciation, Impairment and Revaluation of Non-current Assets/.
5. М.Б.Ухажова/ Справедливая стоимость и ее использование в бухгалтерском учете: состояние и перспективы/автореферат.
6. Ширинов, У. А. (2021). Improvement of methodology of auditoral assessment of segmentary accounting and reporting reality in committees providing communication services. Экономика и социум, (5-2), 642-647
7. D.E.Norbekov, A.N.To'raev, Sh.Sh.Raxmonov. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisod-moliya, 2019. -332 b.
8. Abdurakhim Turaev, Tae-Hyoung Mun. Impact of the Introduction of New ISA on Uzbekistan's Auditing Environment. Journal of international trade and commerce. Vol 16, 4, Avgust 2020 (pp61-73).
9. Эргашева Ш.Т. и др. (2019) Международные стандарты финансовой отчетности. Учебное пособие. – Т.: Иктисодиёт, 2019. –227 с.